Welke konklusies kunnen aan deze uitslag en aan de verschuivingen onder de kiezers worden verbonden.
Naar mijn mening de volgende.
1. Onze invloed in het Zuiden en de wijken in de grote steden waar veel arbeiders wonen is versterkt.

Daarmee zijn twee van onze belangrijkste doelstellingen in de campagne verwezenlijkt.
Over de opzet van de campagne wil ik hier kort zijn. Maar ik mag zeggen dat er door u en door ons hard en consequent aan is gewerkt. Die winst is niet vanzelf ontstaan. Gerichte akties, advertenties, en huis-aan-huis bezoek hebben daar het hunne aan bijgedragen.
Een woord van dank voor allen die zich daarvoor hebben ingespannen is wel op z'n plaats.
Maar de uitslag legt ons nieuwe verplichtingen op. In het Zuiden bijvoorbeeld, zijn wij nu ook een grote partij geworden.
Samen zullen we er nu ook voor moeten zorgen dat de organisatie van de partij overeenkomstig wordt uitgebouwd.
De volgende gemeenteraadsverkiezingen zijn over anderhalf jaar.
De partij moet dan op veel meer plaatsen present zijn dan nu het geval is.
2. We hebben gevraagd "Kies de PvdA in de regering". Dat moet nu ook gebeuren!
Ik heb daar de volgende argumenten voor. De PvdA heeft haar zetelaantal in nauwelijks 2 jaar van 34 op 43 gebracht.
De progressieve partijen gingen in die periode van 44 naar 56 zetels De progressieve kombinatie is de grootste geworden.
Vóór de verkiezingen van 1971 hadden de confessionele partijen nog 66 zetels, thans beschikken zij nog slechts over 48 zetels.
Het laatste 5-partijen kabinet van EVP, AR, en CH met VVD en DS*70 is aan interne tegenstellingen bezweken.
Tegenstellingen die ten slotte de oorzaak van de krisis en de verkiezingen waren.
Ook omdat deze kombinatie in zijn geheel 6 zetels heeft verloren, kan zij niet de kombinatie zijn die opnieuw het roer in handen neemt Daarbij is intussen het feit gekomen dat de KVP-partijraad tegen herstel van de 5-partijen coalitie gekant is.

Maar er zijn voor onze partij nog andere zwaarwegende redenen om de eis tot regeringsdeelname op tafel te leggen.
De VVD is sterker uit de verkiezingsstrijd naar voren gekomen.
Het was de VVD, die - daar kom ik straks nog op terug - duidelijker dan ooit zijn conservatieve gezicht heeft laten zien.
Dat kan alleen maar betekenen dat de rechtse invloed op het beleid zal worden versterkt.
Dat kan en mag het resultaat niet zijn van deze verkiezingen.
De VVD mag dan winst geboekt hebben; het rechtse blok in zijn geheel heeft verliezen geleden.
Uit de uitslag blijkt - zoals gezegd - dat de PvdA sterk heeft geprofiteerd van toegenomen steun uit bijvoorbeeld de arbeiderswijken van de grote steden, werknemers in het Zuiden en Oost-Groningen.
Wij hebben in de verkiezingsstrijd sterk benadrukt dat wij vérgaande verbeteringen tot stand wilden brengen in de positie van de zwakste groepen in de samenleving, van de laagstbetaalden, van hen die achtergesteld zijn in ontplooiingskansen en in de mogelijkheid om invloed op de maatschappij en sektoren daarvan, uit te oefenen.
Die opstelling is beloond.
Dat brengt en opzichte van deze groepen een grote verantwoordelijkheid met zich mee.
Zij zien reikhalzend uit naar direkte verbeteringen in hun leefomstandigheden, hun sociale uitkeringen, hun minimumloon, de toestand van hun woningen en wijken, hun werkverhoudingen.
Zij zullen niet het geduld op kunnen brengen om nog eens een aantal jaren op die verbeteringen te wachten, terwijl rechts de zaak verder in het moeras helpt.
Sommigen kunnen dan wel hopen dat de afrekening met de konservatieve krachten straks nog harder zal aankomen wanneer wij geen deel hebben aan de regering, maar ik vrees dat die groepen in die houding niet de solidariteit herkennen die zij van ons verwachten.
Ik vrees dat wij in dat geval bij een volgende gelegenheid ook niet automaties op een blijvend of groeiend vertrouwen van die groepen mogen rekenen.
Daarom willen wij de PvdA in de regering zien op basis van onze gezamenlijke congresbesluiten. Daarom willen wij in de gelegenheid worden gesteld ons

verkiezingsprogramma uit te voeren.
Omdat wij hebben uitgesproken dat na de verkiezingen geen onderhandelingen kunnen worden gevoerd over regeringsprogramma en regerings- samenstelling met partijen waarmee vóór de verkiezingen geen overeenkomst werd verkregen, kan dat hij de huidige verhoudingen alleen via een progressief minderheidskabinet.

3. Een derde conclusie: Wij willen het de KVP niet onmogelijk maken om naar een progressie veldkeus te groeien.

De geluiden op de KVP-partijraad zijn niet aan ons voorbij gegaan.
Wij sluiten onszelf niet op in de hooghartigeheid van ons eigen gelijk.
Men zal ons wel in de gelegenheid moeten stellen onze beloften tegenover de kiezers waar te maken. Wij hebben in de verklaring van ons partijbestuur van de KVP dan ook niets anders gevraagd dan de uitvoering van een vooruitstrevend programma niet bij voorbaat onmogelijk te maken. Wij vragen de KVP niet bij voorbaat al onze eisen zonder meer te slikken. De KVP hoeft niet door het stof en hoeft niet op de knieën.
Ook een progressief minderheidskabinet komt tenslotte niet verder dan de meerderheid in het parlement haar toestaat.
In dat parlement kan de KVP een zelfstandige rol spelen.
Maar wanneer mocht blijken dat de KVP ten opzichte van ons vooruitstrevend programma in het parlement werkelijk een positieve houding zou aannemen, kan ook een klimaat ontstaan waarin op langere termijn ook samenwerking op regeringsnivo tussen partijen als de KVP en de progressieve kombinatie denkbaar is.

4. De Pogingen om tot grotere eenheid ter linkerzijde te komen moeten worden voortgezet.

De PPR heeft gewonnen, D'66 heeft verloren.
Het eerste geeft reden tot blijdschap, het tweede tot teleurstelling,
omdat het verlies van D'66 naar mijn indruk aangeeft dat het niet
gelukt is de middengroepen, de mensen die in deze samenleving reeds
een min of meer behaaglijke positie innemen, aan te spreken op een
stuk solidariteit met mensen die wat minder in de zon staan.
Deze verlies- en winstrekening brengt ons partijbestuur niet tot andere konklusies ten aanzien van de progressieve samenwerking.

Zowel met de winnaar als met de verliezer willen wij blijven streven naar een nieuwe politieke formatie, die zowel wat betreft de mogelijkheid tot wezenlijke maatschappelijke hervormingen als het verwerven van een meerderheid daarvoor grotere mogelijkheden biedt dan de bestaande partij-indeling.
Daarom zijn wij van mening dat de verdere uitbouw van de samenwerking en de daarmee samenhangende projekten als de brede discussie Samen-Over-Leven en de voorbereidingen van de programcommissie met voortvarendheid moet worden uitgevoerd.

5. Vijfde conclusie: De VVD is duidelijker dan ooit de vertegenwoordiger van datgene vat wij in deze maatschappij verwerpen.

Het is de partij van het pure rechtse egoïsme geworden.
Die rechtse mentaliteit spoot als het ware uit die befaamde paginagrote advertentie op de dag voor de verkiezingen.
Wat er ook uitspoot was een poging tot misleiding waar de PvdA-kiezers overigens niet in zijn getrapt.
Zie wat de VVD in die advertentie van ons verkiezingsprogramma gebakken heeft. Ik citeer:"Wij moeten de NAVO uit" en "Nationalisatie van alle huurwoningen en banken en verzekeringsbedrijven, moet betaald worden door nóg hogere belastingen".
Zou hier alleen sprake zijn van onnauwkeurig lezen? Ik geloof er niets van. Ik hou het er op dat de VVD onder leiding van de heer Wiegel ook nog is uitgegroeid tot de Volkspartij van Verdraaiing en Demagogie.
Op de KVP-partijraad is de VVD al aangevallen op de heksenjacht die ontketend is op het zogenaamde veelomvattende misbruik van de sociale voorzieningen.
Dat de VVD dit tot een hoofdpunt gemaakt heeft in de verkiezingsstrijd alsof het ging om een belangrijk maatschappelijk probleem, tekent deze partij.
Maar nog tekenender wordt die mentaliteit wanneer je kennis neemt van de uitspraken in de Haagse Post van 22 november, van het VVD- Kamerlid Joekes over inkomenspolitiek.
De Haagse Post schrijft: Hij wil van inkomenspolitiek niets weten; hij vindt het verdedigbaar dat vakantietripjes worden afgeschreven op de zaak, dus worden doorberekend in de prijzen.
"U noemt dat ontduiding, maar het is ontwijking", zegt hij fijntjes lachend. "Men ontwijkt de hoge belastingen. Bij zo'n hoog maximaal tarief van 71% krijg je dit soort

interne bijverdiensten.
Ik kan dat volkomen billijken. De man aan de freesmachine kan zich moeilijk indenken wat zo'n positie aan de top inhoudt, met topverantwoordelijkheid".
Dat is de VVD van 1972!
De mensen die van sociale voorzieningen leven moeten onder hardere kontrole worden gezet - waar zijn de liberalen die zich verzetten tegen te vérgaande overheidsbemoeienissen?- maar de mensen met de topinkomens mogen hun belastingen ontwijken en vakantie tripjes afschrijven op de zaak, interne verdiensten opstrijken.
Dat is wat de VVD kennelijk verstaat onder beloning' naar prestatie. De VVD bekommert zich niet om mensen die door deze maatschappij niet de mogelijkheid krijgen tot het soort prestaties waarvan de VVD zo onder de indruk is. Ik ben dat overigens niet.
Want wat voor prestatie is het voor de zoon van een rijke vader om te werken met kapitaal dat hij zonder meer mag overnemen?
Wat is het voor een prestatie wanneer bezit van kapitaal tot groter kapitaal leidt?
Wat zit er voor prestatie in, wanneer men heeft kunnen profiteren van betere opleidingskansen dan anderen?
Tegenover deze prestatie-moraal zetten wij die van de solidariteit. Dan zijn wij natuurlijk gelukkig met onze toegenomen aanhang onder de arbeiders. Maar dan zeggen wij ook tegen veel mensen in de zogenaamde middengroepen, mensen die zelf over een redelijk inkomen beschikken en geen zorgen hebben over de opleiding van hun kinderen: Denk niet in de allereerste plaats aan jezelf.
Er valt in het leven meer te verdedigen dan je voorsprong.
Ook als je er persoonlijk niet beter van wordt moet je je toch iets gelukkiger voelen in een samenleving die niet gekenmerkt wordt door winstbejag en een prestatiemoraal die ongelijkheid handhaaft. Wij zullen dat beroep op die middengroepen in de komende jaren blijven doen, maar ook zullen wij keihard slag leveren met de VVD die prestatie boven menselijke waardigheid en gemeenschappelijke verantwoordelijkheid stelt»
6. Het werk aan de basis van de PvdA als aktiepartij moet worden uitgebouwd.
Eén van de oorzaken van de versterkte positie van de partij lijkt mij - het is ook door verschillende commentatoren gezegd - dat de PvdA het contact met de mensen aan

de basis van de samenleving hersteld heeft; dat we weer doorgedrongen zijn in het dagelijks leven van de mensen, hun problemen kennen en met hen naar oplossingen zoeken.
Dat is niet een verkiezingsstrategietje op korte termijn, maar hoort wezenlijk onderdeel te zijn van de aktiviteiten van een socialistiese partij.
Maar wij weten ook dat door dit werk, door de huurakties, de voorlichting, de spreekuren, het ombudswerk, vertrouwensrelaties worden gelegd met mensen die ook in het stemgedrag tot uitdrukking komen.

Dat is niet de eerste en de voornaamste reden waarom we het doen. Toch is die wetenschap een extra-stimulans om met dit werk door te gaan. Laten we er samen voor zorgen dat ook deze aktiviteiten zich in de komende jaren uitbreiden.

7. Een zevende conclusie. Wij zijn onze lijsttrekker erkentelijk voor de wijze waarop hij zich voor onze zaak heeft ingezet. Joop, je bent gedurende een lange reeks maanden voortdurend, zwoegend, werkend, pratend, debatterend, denkend en reizen in de weer geweest,

De kabinetscrisis maakte na enkele dagen al een eind aan jouw poging tot vakantie in Bretagne. Daarna kwamen de formatiebeslommeringen, het formatie- debat, de programma-besprekingen, ons congres, de algemene beschouwingen en de formatie van het progressief kabinet en de verkiezingsaktie.

We zijn je bijzonder dankbaar voor al die aktiviteiten maar staan er op, dat zodra het even kan, je er uitbreekt. Tot heil van jezelf maar ook een beetje tot heil van onszelf, want we willen nog een beetje plezier van je hebben. namens de partij bied ik jou en je vrouw dan ook graag een vakantiereisje naar Zwitserland aan. Het is je van harte gegundl